

49. ГОДИНА
ANNEE
«Глас Црногорца»,
издаван први пут сваког
петка (3—4 пу-
та недељно). — Прет-
плата: за иностранство
по франку за
година. Адреса за
сва шта се тиче до-
ста: Journal officiel
du Montenegro, Via
Castelfidardo, 26,
ind. 2, Rome 30
(Italie).

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

LA VOIX DE MONTENEGRO

Службени орган Краљевине Црне Горе

Journal Officiel du Royaume de Monténégro

БРОЈ 92

La Voix de Montenegro (Glasne Tsernogorats) parait suivant les exigences du service. — On s'abonne au Bureau du Journal officiel du Montenegro, Via Castelfidardo, 26, ind. 2, Rome 30. Prix de l'abonnement pour six mois 6 fr.

РИМ, 18. Априла (ROME, le 4 Mai) 1921.

Уредник: БОРИСЛАВ С. МИНИЋ

Француска Легација
при Црногорској Влади

Француска Република
20. децембра 1920.

Његовој Екселенцији
Господину ЈОВАНУ ПЛАМЕНЦИ
Председнику Министарског Савета
и Министру Спољних Послова
Црне Горе

Господине Председниче,

Према наређењу Владе Француске Републике, част ми је упутити Вашој Екселенцији следеће саопштење: пошто су ових дана у Југославији извршени избори за Конститутанту, становништво Црне Горе изјаснило се је — и не може се више сумњати у његову жељу — да остане уједињено са другим српским становништвом Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, чију смо егзистенцију званично признали. Влада Републике сматра, дакле, да је сада присједињене Црне Горе, горомоменутој Краљевини, свршен чин.

При тим условима Влада Републике не увиђа разлоге због којих би наставила одржавати дипломатских односа са Н. В. Краљем Никољем и она је, следствено томе, одлучила да укине Легацију Француске у Црној Гори. Моја се мисија, с тога, налази завршена. У исто вријеме неће више бити признавано дипломатско својство Отправнику Послова кога је Црногорска Влада акредитовала код Француске Владе. С друге стране, извијештене су заинтересоване власти да агенти, којима је Црногорска Влада поверила консуларне функције у Француској, нијесу више овлашћени да их врше.

Бићу захваљан Вашој Екселенцији ако изволите да ово саопштење стави до знања Н. В. Краљу Никољу и Црногорској Влади.

Наволите примити, Г. Председниче, уверење мог особито поштовања.

ДЕЛАРОШ ВЕРНЕ с. р.

ОДГОВОР КРАЉЕВСКЕ ЦРНОГОРСКЕ ВЛАДЕ

Н. Е. Господину Ђорђу Лесу Председнику Министарског Савета и Министру Спољних Послова Француске Републике. — Париз.

Екселенцији,

Част ми је извјестити Вас да сам примио писмо Н. Е. г. Делароша Верне-а, извјештају о посланици и општомобителу министар француске републике при Двору Н. В. Краља Црне Горе, од 20. децембра 1920. године, којим ме је извјештао навијести да Ваша Влада, послате избора за београдску конституанту, од 28. новембра 1920. године су вршиле српјанске војничке окупационе власти у Црној Гори, сматра присједињене Црне Горе држави СХС као свршен чин и да, према томе, Влада Републике укида своје дипломатско представништво у Црној Гори и престаје да признаје исто право да и даље држи своје дипломатске и консуларне агенте у Француској.

Влада Краљевине Црне Горе је бистро изјаснила шта баш Влада Републике јавно и изричито санкционише злочин учинио од стране Србије према Црној Гори, јер никада није било у традицији племените француске нације да даје санкцију за један акт који уништава слободу и право једног народа, акт који би, ако би био дефинитиван, безудивно признао општу оцу цивилизованог свијета како у садашњости тако и у будућности.

Краљевска Влада је у току прије изјављена у којој је ситуацији да Вашој Влади није било непознато да би тај акт, представљао очигледну повреду правде и

морала у свијету, и потпуно би свјетлосту неопредисности међународних уговора, негирало основна начела међународних права и самовољно уништене права самостраног једног народа, повреду најелементарнијих начела хуманости и најзад би представљало један акт који би имао да иза да презумира држави осталих Великих Сила у овом питању.

Ево доказа:

I. Та одлука Француске владе била би очигледна повреда правде и морала цивилизованих народа.

Црна је Гора у овоме рату, а за побједу Француске и њених Савезника, изгубила 50 посто од своје војске и једну трећину од свог становништва. Ово је признато од стране српјанске владе у међународном упућеном Конференцији Мира под насловом: «Војнички плен Срби, Хрвати и Словенаца за вријеме рата 1914—1918.» (стр. 16.). Она је ове жртве подијела добровољно, јер се је спонтано придружила Француској и њеним Савезницима, 7. августа 1914. објављујући рат Централним Силама. Ово једино признао и Н. Е. г. Поинкаре у свом свештеном говору, одржаном у јуну 1918. приликом предавања заставе Чехо-Словачкој Лепици. Овим тога Црна Гора је једина међу Савезницима која није била обавезана ни по уговорима, ни пак ма каквим конвенцијама, да уђе у рат, а која није поставила никакав услов Савезницима за своје судјеловање и ако је, могла искористити одајну ситуацију у којој се налазила Србија 1914. и 1915., и тиме добити сигурне гаранције и конкретне наплате. У мјесто тога, црногорски народ, јерни својим традицијама цивилизованости, био се је против испуштања брзоталног чина, јерни својом цивилизацијом, и својом вољом да «Црна и Слобода» и да остварење у међународним односима једне црне, брзоталне војне, која би имала да замијени брзоталну слободу. Према, првом и главном услову цивилизованог британског народа и његовог савезника, српјански народ и његова влада, брзотална велика и да је, како изгледа, неморални режим јачања замјенити режимом, који почива на једној, ако не исто тако брзоталној сили, оно бар на исто тако великој вољној сили, свемоћних великих финансијера, мржњиве сили, са својим неморалним ратништвом: корупцијом, лажу, перверзијом, рафинираним макијавелизмом.

Закључе, основни начела правде и морала измислила, не само да Црна Гора не буде уништена на један тако мало вјетешки и цивилизованих народа, достојан начин, већ, напротив, да у моменту заједничке побједе, на основу тих истих начела, најупријатније накнаде једног вјетешког савезника, накнаде које су јој, питањем, изгубила: допунским уговором 1915., месажом предједнице Вилсона од 8. јануара 1918., који је усвојен од Савезника и непријатеља као била на преговоре о миру, и потом Савезника, упућеном предједници Вилсона 10. јануара 1917.

Служби Црне Горе, представљало би, дакле, не само понављање већ, осуђеног система од стране цивилизованог свијета, дајући јачем право на располаже слабљим по својој вољи, већ, би се тим укину међународним односима један поштом, који би допунљиво једном савезнику да уништи другог у првом свим привилегијама која управљају тим односима. Краљевска Влада не може да прегледа да би влада Ваше Екселенције, влада народа, који је, има већ читав вијек, први прокламовао «Правна Човјека», могла с тим примјером, демантовати најелементарније традиције Француске.

II. Одлука владе Ваше Екселенције би представљала највећу повреду међународних уговора.

У потврду овог, част ми је набројати обавезе владе републике према Црној Гори, обавезе које су, по својој природи, међународног карактера:

а) Лондонски уговор од 1913. који гарантује не само будућу независност Црне Горе, већ и дај протекта територијалне накнаде које би јој припале на рачун Аустро-Угарске и уставних Служби са околним, који јој је био отет 1913. са једним међународним насилним нападом те исте године од стране Аустро-Угарске.

б) Услови мира изложени у заједничкој ноти Савезника предједници Вилсона 10.

јануара 1917. и који су усвојени од стране француског парламента, а којима је гарантовано реституција Црне Горе на исто начин као год Белгије и Србије. Ти услови су, овим тога, поновљени 16. августа 1919. у одговору савезних и уједињених Сила на примједбе немачке делегације на услове мира.

в) Одлука Врховног Савета Конференције Мира од 13. јануара 1919., којом је Црној Гори признато право да буде представљена на Конференцији Мира. Та одлука најочигледније потврђује да Црна Гора и даље постоји као независна и суверена држава, иако је већ прије тога београдска влада била прокламовала насилну анексију Србији.

г) Обавеза Врховног Савета од 22. јануара 1919. према коме би се црногорском народу «дана слободна и политичка формација своје будуће управе». То обавеза, која имаће за циљ да уништи црногорски народ, да је потребно да прекине борбу против српјанске замјеничке војске, био му је саопштено месажом, који је француска влада упутила преко генерала Франше д'Еспера.

д) Саопштење, које је републиканска влада извјештавала црногорској влади преко Н. Е. г. Делароша Верне-а, својом извјештају посланика и општомобителу министру на дан 22. октобра 1918. у моменту када је француска влада забранила повратак у Црну Гору Н. В. Краљу и Влади Црне Горе, којом је приликом била спречена реституција црногорске државе. Н. Е. г. Деларош Верне извјештао је том приликом, доставити, Краљу, Краљу, својом обавезу француске владе да ће окупационе трупе (подразумјевајући ту и српјанске), које би имале примјеру ушле у Црну Гору, поштомити суверенитет земље и остварење уставних функција и да ће се свим начелима, који буду давана од савезничких власти бити издана према Н. В. Краљу Црне Горе, као што то, уосталом, предвиђа и црногорски Устав.

е) Писмо обавезу Н. Е. г. Поинкаре, тадашњег министра спољних послова од 4. новембра 1918. и писмо обавезу Н. Е. г. Поинкаре-а, тадашњег предједнице француске републике од 24. новембра 1920. Ово писмо је извјештао у својим писмима извјештају Н. В. Краљу и Влади Црне Горе. У тим писмима француска влада, у име своје и у име осталих Великих Сила, гарантовала је да ће савезничке трупе, које окупирају Црну Гору (подразумјевајући ту и српјанске) поштомити суверенитет земље и њене уставне институције. Оне су обавезе потврђене од Н. Е. г. предједнице Поинкаре-а у свом писму упућеном Краљу Црне Горе 19. децембра 1920. Ово је писмо било преманошито од Н. Е. г. Клемансо-а, Краљевска Влада нарочито наглашава, на Н. Е. г. тога, да је насупрот тим формалним и свечаним обавезама, савезничке војске, у овом случају српјанске, још у то доба (1918.), под командом француских генерала Франше д'Еспера и Велела, брзотално понављали суверенитет Црне Горе и прокламовали насилну анексију Србији. Међа није суштински истица, и овог пута, наглашава да је та анексија била поштомитена насилном одлуком Врховног Савета од 13. јануара 1919. Међутим, насупрот свему томе, српјанска влада је вршила у својој земљи сва акта, који некако признају уставним властима једне суверене земље, а ипак окупационим властима, као што су то унишле српјанске трупе и власти у Црној Гори. Међу тим самовољним и неелегалним актима Србије спадају и избори од 28. новембра 1920. које је влада Н. Е. укинула као изговор да би признали и санкционисали првсту и једнострану анексију Црне Горе Србији и измислила ове савезничке државе.

Према томе одлука, коју нам је Влада Ваше Екселенције преко Н. Е. г. Деларош Верне-а извјештавала саопштити, потом од 20. децембра 1920., значила би, ако би остала у вјажности, паричну и свештеном повреду свих тих међународних и свечаних обавеза, које смо горе набројали.

Краљевска Влада још једном одбија да прегледа да ли документи, који садрже за Француску обавезу међународног карактера, могу бити сматрани као обично «парне хартије» (chiffon de papier) јер то би био рекорд непоштоване конвенције и изричито би међународни злочин који је Врховни Савет Конференције Мира квалификовао као «највећу увреду међународном моралу и етици» непоштованости међународних уговора.

III. Одлука владе Ваше Екселенције била би негација основних начела међународног права и самовољно уништење права самостраног једног народа.

Црна Гора је већ десет вјекова слободна и независна држава. Она је била још у Средњем Вијеку призната као таква у многим међународним уговорима, било од стране неких, било од стране свих Великих Сила. То је признање било поновљено потком пут Берлинским Уговором 1878., на коме се налази и потписе француског представника. Устав, који је на снази у Црној Гори први је изјава вјеројачног осјећаја слободе и независности црногорског народа. Он регулира као и у свима осталим парламентарним државама шефу државе и њиховој влади право да спроводи изборе за парламентар. Међутим, избори од 28. новембра 1920., да београдску конституанту, били су извршени на основу закона једног страног принца, регента Србије, од једне стране владе и њених власти, а не од црногорских власти на основу указа Н. В. Краља Црне Горе. Дакле, ово је дефанзивно гласање свих одредаба црногорског устава. У 1914., Србија, није хтјела да дозволи да на њеној територији дође аустројански војнички комесар, ради истраге у убиству престолонаследника Аустро-Угарске, јер у то, с првом, гласише увреду народне чести и повреду суверенитета своје земље, дини та иста Србија признала у Црној Гори које искључиво припадају поштомити држави и влади црногорској, међу којима као најважнији и најсвештенији снага свјетовне изборног тијела.

На исти начин и исто тако бесправно као и овог пута, српјанске трупе, које се налазиле у Црној Гори под командом генерала Велела извршиле су новембра 1918. тајне изборе т. ј. «Велику Црногорску Народну Скупштину», који је «једнодушно» прокламовала «уједињене» Црне Горе Србији.

Скупштина је извјештавала ове «изборе» као један међународни злочин. Врховни Савет, у коме је наследник и предједник Француске, није признао то насилничко «уједињење» и доноси је већ горе наведеном одлуку од 13. јануара 1919. према којој он и даље сматра Црну Гору као суверену и независну државу.

Краљевска Влада конститује да признање писмој Црне Горе Србији, на основу избора од 28. новембра 1920., Француска Влада признаје принцип регенту и влади Србије право које искључиво припада Н. В. Краљу и Влади Црне Горе, т. ј. право да изврши изборе у тој земљи. Међутим, ово је очигледна контрадикција с фактом да је француска влада признавала Н. В. Краља и Владу Краљевине Црне Горе као легитимне представителне те земље у свомом моменту избора и чин да 20. децембра 1920. године Н. Е. г. Деларош Верне, још увијек бјеше акредитован као извјештају посланика и општомобителу министар републике. Ако би влада Н. Е. остала при том гледишту, она би санкционисала један међународни злочин, који је она сама таквим квалификовала, непризнавајући изборе за «Велику Народну Скупштину» у новембру 1918. и потписујући горе наведеном одлуку Врховног Савета од 13. јануара 1919.

Не би било чудовишно да Краљевска Влада на свети овог извјештаја закључи, да је санкција избора од 28. новембра 1920. противни основним начелима права и да у ствари, нема стварног пресудног извјештаја међународних односа, јер би, на примјер, један такав случај могло да послужи Немачкој као доказан изговор, да окупира Аустроју и прокламује насилну анексију Рајху, извршавају претходно постоје својих окупационих власти, изборе за Рајхстаг.

Али то није све: влада Н. Е. санкционисајући изборе од 28. новембра 1920. и подржавајући и даље то гледиште, не би само чинила атак на суверенитет савезничке земље — Црне Горе, већ би тим актом, исто тако уништила насилно под знаменом међународног народа.

Додуше влада Н. Е. тврди, да се је «становништво Црне Горе изјавило и да се више не може одлучити у ту везу» жељу да остане предивно са српјанским становништвом Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

Међутим то твђење је у извјештају супротности са стварношћу и изгледа да му је циљ да изврше истину, као и да послужи да маскира, пред историјом и Човјачиством, двојност, која би Ваша влада могла имати у вези са насилном анексијом Црне Горе.

Стотинама младих, који тек што су довршили школу, већ циљају на, ништа мање, него на равне министарске портфеље само у једној земљи, где све знања треба поштовати, потребују један способан и искусан министар који би имао много више рада, него у једној привилегованој земљи, где све функционисаће.

С друге стране знамо из Арбаније готово по инстинкту. Што се пак повлачи могло долази издати на крају, објашњава се свештеном наследом зајма и непропорционалним таксацијама на финансијске обавезе тако, да је незадовољство у народу велико и гласно.

Под овим условима тежики преврати изгледају неизбежни кроз кратко вријеме. Али најбоље се у неко чудо које би могло пронаћи од једног интелигентног човјека који би у стању био пребродити опасности

Зар колијевка Неманића, отаџбина Балшићева, положаја, наметнувши свој глас парламенту?

Ми се искрено радујемо и поздрављамо отварање првог парламента Арбаније, за коју нас вежују толике традиције пријатељства и интереса. Први парламентаризам велики и тежки задатак, да организира земљу и да јој постави темеље за срећнију будућност и да од ње створи најбољег фактора реда и мира на Балкану. Исто тако ми жалимо, што се у Арбанији јављају најгоре појаве, о којима говори дописник, које су тежики болијест скоро свих балканских земаља. Тој болијести од полубразованих људи и армине ста није и ми Црногорци у многоме да благодаримо за нашу несрећу коју преживљујемо.

СУЂЕЊЕ ГЕНЕРАЛУ ВЕШОВИЋУ

У Београду је било 11. и 14. фебруара о. г. суђење бригадиру Радомиру Вешовићу за „недељнају“ према краљу и држави Србијској!!! Вешовић је, као што се зна, био, благодарећи општој амнестији, ослобођен.

Бригадир Вешовић штампао је у посебној брошури говоре својих бранилаца: Др. Ж. Тошковића и Др. Секула Дрљенића, као и његову одбрану.

Доносимо један дио одбране Др. Дрљенића (иже, да га тако назовемо, политички дио) и један дио одбране Вешовића, и ако се не слажемо с тим, да је Вешовић био само жртва „воре вјесова са да лавом давим“, јер ту има на првом мјесту много ближих узрока стварних од Црногара недостојних људи XX. вијека, који су узрок несреће црногорског народа.

Не улазећи даље у разматрање одбране, која има својих одличних страна, али и недостатака, ми жалимо што црногорски интелигенција није увидјела бар приједмиј године да је: „Једном (Србијанцима) рече протарало лок, а другом (Црногорцима) вјечна борба за слободу дава нови лок“, али, да, она је „својом дошлом кришом слободу и бистроту ранила и притиснула“. Да није оне бољести било, не би данас било ни суђења Вешовићу, ниби би Црна Гора била „страшљива и од пакла Дантеовог“.

Др. Секула Дрљенић:

Сваки дан читам у нашим дневним листовима тужаљку: Разјединило нас је вријеме. Сви једнодушно пазимо у тој чињеници узрок нашег међусобног неразумијевања; ту дежи свих чинилаца савагаот свих наших дванаестих сукоба, аичу на сав глас једногласно сви.

Да ли је баш вријеме свему криво? Да бине, да ко други! Omnia quae fiunt, fiunt in tempore. Логичким додјелима у том правцу јурсте долазе до појма praescriptio longissimi temporis. Сви што се путем те прескрипције стекле, јурстички је неспорно; а све што је јурстички неспорно јако је. Бар је толико јако, да се без неких болова не може поштовати. Немојте криво разумјети. Не мисли оми рећи, да су творенине praescriptionis longissimi temporis вјечне, јер је вјечност само привиднајим божанства, али сви рекао и понавља, да могу проијевити свога владајућег siene justo titulo et bona fide оет само praescriptione longissimi temporis. Јесте: „Врвјеме гради низ котаре куле, врвјеме гради, врвјеме разграђује“.

Што створе вјекови, то могу само вјекови уништити. Али ако дође удбињски диздар и попади у котаре куле, шта му могу вјекови, нитаће не неко. Чујте одговор! Вјекови ће га градо казнити: паваће му његове дворе у Удбини.

„Пазн, жарн удбињски диздару.“

„Ред ће доћи и на твоје дворе!“

Зар нијесте никада чули ту поруку вјекова удбињског диздару, или можда чаузу преживљујете дословно нечујене те поруке! Да, господо, ништа на свијету нија творенина једнога дана, нити је нити на свијету створено у једном дану. Сви намаи сукоби на које се толико жалимо, који нам издају толико болова, нужно резултирају из твореног отпора вјекова неуравнотеженим претезијама нашега једног дана. И у колико то буду претезије нашега дана, необузданије, у колико год буду према осјетљивости вјекова безобзираније, у толико ће бити снажнија реакција њихова отпора на наш безобзир.

У томе лежи тајна данашњег процеса и свих ових безбројних процеса, којима се у ове данје године скоро потпуно измишљају раз црногорских судова.

Зар идеал тих вјекова, о чијем нам отиорно говоримо, може не гледати свој тријумф у једном дану? Зар овај дан није извештај изграва крвавих напора тих истих вјекова?

За, Црнојевића и Петровића: зар дошавша Баја Писањина, Вука Манжушић и свих осталих из овог дивног Вијенца бесиритица не би најка оне политичке идеје, која тако побједовоно доминира данашњим лавом?

Или је можда видољати поглед Драшка од Мластак толико обеснидио, да не познаје чедо рођено?

Ја осјећам, да сви на мене упућујете та и слична питања, када нам говоримо о отпору вјекова.

И ако сам свијестан тежине дужности, коју примам на себе принајући се обавезати дати одговор на та питања, ја сам сам знам да њина благодаран. Одговорити на та питања, значи говорити о оном, што је у данашњем вријемну најтеже, али и најпотребније, значи говорити о психологији србијанско-црногорског процеса, а тим индиректно и о психологији читавог југословенског проблема.

Не прелазећи границе потребе једне одбране, ја се журим одмах да оставим, да се одричем претензија да својим излагањем дам све моменте, чијом ситезом добијам личну сајак савагаот наших дванаестих неспоразума; али се кадам, да ја успјети доволно јасно излагати депресију тих неметата и тим дати довољно подлогу за праву процену психичке стране данашњег процеса. Мио то, не може али сврха мог данашњег говора.

Да почнем са овим посљедњим питањем од мало час постављених. Зар је видољати поглед Драшка од Мластак толико обеснидио, да не познаје чедо рођено, питањесте не знам, јако је могуће, да Иво Црнојевић, ранио на свога сина Максима, антам нас ја. Ко је крив? Да ли Иви ослабљени вид или Максимов промијењен лик?

Крив је Максимов промијењен лик. Па ко је од нас Иван, а ко је Максим питањесте не ви. Чини ми се обједна и Иван Максим у један исти лок. Раздвојили смо се давно, и од онога нашега неводног растава ка до данашњег толико жељеногоста састави боловали смо на свој мачи сви. Једни смо боловали роство сопствено, други смо боловали крваву слободу и боловали роство брата свога.

Једном је роство протарало лок, другом је вјечна борба за слободу дава нови лок. Вјекови неједнаког живота од нас дали су нам неједнаке металине омиононе.

Да ли је тачно то? Да ли су погледи на свијет, на друштво, на државу, на религију, на морал, сви Србијанци и сви Црногорци абила толико различити, да се може говорити о њима као разнородним? Да ли јуваши „Горски Вијеница“ абила невају нити-та заједничкога, или зар имају тако мало заједничког са јувашица „Костане“ Боре Ставоковића? Зар би немогуће било прве да увисити у ностојбини других и обратно?

Ја мислим, да би таква мијена била немогућа. Ко хоће противно да тврди, мора ми прво нешто растумачити.

Није један професор србијански и војвођански постао познат по томе, што је много и са много труда писао о „Горском Вијеницу“. Неки од њих са гордишћу слушали су суд других о себи, али су добри познаваоци тога ремка, који стоји без такмана у југословенској литератури.

Један од тих професора, који додуше ужи на кол на ренутанују најбољег поштовања филозофије, отинао је тако далеко, да је проценио своје погледе на филозофску страну „Горског Вијеница“ као потпуно ријет о филозофији Дантеског Генија, и ако је са првих неколико реченица својих излагања неумиљиво долазило, да није разумео не само „Горски Вијеница“ него ни истолику повесту о Црној Гори.

У познатим стиховима: „Ил гениа великога лаф илаз гужио није: У великим народим генија не нијелло није,

овде му је по готову материјал к славаом дрлау и тријумфа личан ајсман, да му краи главу сијезу.“

Иако је наш „филозоф“ негацију могућности генија у малом народу, и ако Ниланка одмах у стиховима, који непосредно предходе нитараниа, убраја Карађорђа, без никакве резерве, међу осам генија, због којих, према његовим ритерским погледима на свијет и живот, треба деветнајести вијек да буде „ера страшна људскијема кољенина“.

И ако Владика види у Милошу Обилићу „војновствени гениј свемогућа“, и ако свој познати тестамент почиње оми свадјани изразом свијести о сопственој генијалности вијек од кога није јачи ни онај Дантов, када га принају у мачу, заједно са Виргилом, као развојанне у друштву, највећи вјесова старог вијекса с Оширом на челу; ни онај Обилијеви: „Ingenio perit Natio (убија мте)“, па ни познати стихови Хајисови оличне садржане; иако нам професор предаје и даље својим љацима на универзитету, да Дантески Геније пориче могућност генија у малом народу.

Није тако, г. професоре. Стихови, у који ми Ви видите негацију могућности генија у малом народу, нијесу ништа друго него једна вјеснички несправљиво лијена акцен-туација Карађорђево генијалности. Прочитајте првих пар стихова, који за њима долазе, и увијериће се. Али народ! Ја од Вас тражим немогуће. Та да сте могли, нити сте кад.

Шта је то код Владике Рада, због чега га тако учени Срби Црногорци не могу разумјети?

Владика Рада је вјеснички црногорски ритерски и црногорски религије, он је црногорски и Шенстер и Данте. Он се не може разумјети без осјећаја, он се може само осјећати са разумијевањем. У том лежи узрок, ради кога га потпуно разумију црногорски сељаци, који живе у традицији тога нотога ритерства и те исте религије, а скоро потпуно не разумију професори, за које су те традиције старе.

Само професори, потпуно страни тим традицијама, могли су доћи на чудновату мисао, да у нашем Владикама некаког претечу познатога Дантеског узема о поставку енепије.

Чак ни један Волтер није могао схватити Дантеску Божанствену Кондију, али је он своје несправљиве осјећаје, а намаи професори не разумију и своје неразумијевање не осјећају. И у томе је, поред осталог, разлика између Волтера и њих.

Ми Црногорци заједно са Србијанцима не осјећамо „Перу (Степана)“. Ми једнако не можемо осјећати, па ни пазрети, оне тајне силе, које покрећу њих: јер кључени прета, којима се узди и тим тајнама, неодољиви су својим војвођанско романтизма, ресептивне омиононе вјековних традиција.

Ја схваћам узроке нашег неосјећања, који леже у чињеницама, да ми нијесмо никада имали свога романтизма; али има нешто у нашем односу к томе романтизму, што ми баш није сасвијем јасно. Није ми јасно, како могу неки, иначе врло ауторитативни, србијански интервали критичари бити несправљиви тога свога дефекта, и са свим обједна порицати вјеснички таленат најјачег вјесничку тога романтизма.

Да, Господо, ми Црногорци и Србијанци, заједно и једнако не осјећамо и не схваћамо војвођански романтизам; а ми овет Србијани и Војвођани заједно и једнако не осјећамо црногорско ритерство и његову религију.

То су творенине вјекова, које не могу поштовати претезије једног народа, на на како иначе биле необуздане, па на колико биле безобзирне.

У томе сукобу вјекова са политичким компетенцијама омиа данашњег дана ја андим отаривају тајну наших данашњих сукоба.

Ја вјерујем у несавладивост вјекова, која ће триумфирати прије или касније у једној организацији државне заједнице југословенских земаља, која ће својим склоном давати кулмен међусобног ресепковања тако разнородних морално религијских индивидуалитета и економско културних структура. Али до дана те побјеле изгледа, да ћемо морати преживјети још много борбе и осјећати још много болова.

Ја признајем, да сам у данашњем излагању можда био сувише апстрактан. На тај пут одвела не тежица, да пронађем ону свихичку провенијенцију данашњег процеса: јер по мом тврдом увијерењу, онтужени Вешовић све кад би и био починио радње, које му се тужбом инципуирају, и све и кад би биле те радње објективно когредитивне са неким од позитивних делатности, предвиђених србијанским к. р., то инак оне не би биле субјективно еквивалентне ни са једним од тих делатности.

Вешовић, кад би био и радно нешто свихичо оном, због чега се данас онтужује,

он у том свом раду не би био ништа друго, него иструженат борбе вјекова са данашњим даном, о којој сам данас говорио.

Нити је та борба нити су њени прелаци у деликатност предвиђени вједним нитином наше државе. Разумљиво је данто, да данашњи дан, господо, није нико ни предвиђао.

О међу су пророчи тек у знамосу слушати.

Кад год говоримо о таквим странама дана данашњег, под тим разумијемо политичке и административне експерсе наше управе и њених тенденција према појединим југословенским земаљама.

Кад споменућу експерсе, тим дођох на директан повод омих Неманићевих изјава, због којих су га депутирари неколико чиновица са Андријевице. Да ли о њима да говорим? Infandum in ihus regina genovato dolorem! А инак морам говорити. Али ја рећи мало, најмање што се може, не из обзира према излагањима, него, да то, што осјећам потребу хладнокрпности у овом моменту; а ја не бих могао говорити без србе и бола.

Вешовић је држао некакав говор у Андријевици. Пријавили су га некаки чиновица, да је осуђивао ностојеће стање у Црној Гори. Да бине, да није требао говорити. Не за то, што је рекао нешто, што не треба рећи, него за то, што је говорио пред неким, са ким нема смисла говорити. Какав смисла има њина доказивати, да је немогуће и политички опасио пазити куће, кад је за њих највећа опасност нешаршете на редаба старије власти?

И Вешовић је знао, да нема смисла према њима говорити, а инак је говорио. Говорио је због тога, што су му живци одмах поустили, чим је видео из непосредне близине агаришта црногорских домова, убијства угледних Црногораца, убијање старала, жена и дјете, пламе стоје и друге врсте уништавања сиротињске имовине и још много других злочина, које сматрам да негодно спомињати, не ради чега другог, него једино из обзира према неменитој осјетљивости народа црногорскога.

Ја међу да тврдим, да су ти злочини, извршени над црногорским народом, надна регионалне мржње, али морам констатовати једну нормалну чињеницу. Није се нашло ниједне србијанске политичке странке, да дигне свој глас противу армаша тих злочина. Не само то. Ниједне београдске новине, ни један орган србијанске јавности није се пазало, да осуди таква поступање са црногорским народом. Чак и комунистички лист „Радничке Новине“, док је излазило, протестовао је противу поступања према Арбалицима на Косову и према Мађарина у Сибирии, али се никада није сјетио, да протестира противу поступања према црногорском народу.

У то је још једна чињеница направила запремаћујућу утисак на народ црногорски. „Припремено Народно Представништво“ у својој адреси Регенту одало је славу и славу србијанској војсци и југословенским легајама. Црногорску војску и њене нигиљуе хероје не спомену ниједном ријечју. Црногорски народ се у чуду питао, какави су то државни интереси захтијевали, да прва рјеч првог југословенског представништва буде увреда за Црну Гору и њено оружје. Зар је могуће нитовати кривини траговица, који доводе до оне државе, на не видјети црногорску крив? Колико је требало небратског сљевила да такав један чин!

Те околности темпераментнијама даваале су повода, да вјерују у или о уништењу црногорски народа, и неке пута сам их слушао, кад са реинградацијом говоре: Нема нека промандица, али ила нас остаће на та историја, нама прошлост, та наредница и седа, нита ју је илаца Балкан неава.

Ја не очајавам. Ја вјерујем у неодољивост традиција, кулен се у њаком тријумфу. Ако се још неко врвјеме будено морали бити, то вјесно кривни ми, него с једне стране не отвор вјекова, а с друге стране необуздана пазала једне неуравнотежности и политичке неметекости.

До сада речених мисли, да сам у овом несумњиво доказати.

1. Да србијански судови нијесу пазљиви судити онтуженим Вешовићу.

2. Да је ии сопствено излагање могућност пријавице србијанског К. 3.1. и

3. Да је у оште излагање свака кривина онтуженим, у колико би се могло на њу изаључити из разма, које не се није меним тужбом инципуирају.

Истовремено констатијем, да је у току разправа сав локални материјал, на кој је државни тужилац конструисао свој тужбен захтев, у толиком степену и да толика не отајљивост дегенерицао до обичне политичке нитификације, да сматрам за некор процес апсолутно презевантиним инако за државње на њему.

те ми је част дановити тај Главици Суа, да својом престолом онтужи „својомо уста-

